

אותה ולא מפסידים את דמיה, ואיזו אינה מחמיצה אלא עומדת להתקיים. ומלאכה זו מצויה תמיד, והיו נותנים לו זוו עבודה, ולכן מוכחא מילתא שבשעה שהוא דן בה, הרי הוא בטל אז ממלאכתו. והיה מותר לו לקחת מבעלי הדין את שכר בטלתו.

ומצינו שמותר לדיין ליטול שכר בטלה במקום שזה מוכח כשכר בטלה, כי הא דרב הונא — כי הוה אתי דינא לקמיה, אמר להו רב הונא לבעלי הדין: הכו לי גברא דדלי לי בהריקאי, תנו לי אדם שידלה מים וישקה את שדותי במקומי, ואידון לכו דינא. וכיון שאינכם מעמידים אדם במקומי עליכם, לשלם לי שכר בטלתי, שאצטרך לשכור אדם במקומי שידלה את המים, ואני אעסוק בפסיקת הדין ביניכם.

אמר רבי אבהו: בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שוחד מלראות נכוחה —

הרי כאשר אדם חש בעיניו, הוא נותן ממון לרופא, וספק אם הוא מתרפא, ספק אינו מתרפא. ואילו הן, נוטלין שוה פרוטה,

ומסמין עיניהן בודאי. שנאמר: [שמות כג] "כי השוחד — יעור פקחים".

תנו רבנן: [דברים טז] "כי השוחד יעור עיני חכמים" — קל וחומר למפשיין.

"ויסלף דברי צדיקים" — קל וחומר לרשעים.

ותמהינן: מידי האם טפשים ורשעים בני דינא נינהו? וכי כשרים הם להיות דיינים!?

אלא, בהכרח, שהכי קאמר:

"כי השוחד יעור עיני חכמים" — אפילו חכם גדול ולוקח שוחד, אינו נפטר מן העולם בלא סמויות הלב. (2)

"ויסלף דברי צדיקים" — אפילו צדיק גמור קה-ב ולוקח שוחד, אינו נפטר מן העולם בלא טירוף דעת, שיעשה לטיפש.

ואז, ביושבו לדון כשהוא טיפש, קל וחומר שייסמא אז השוחד את עינו. וזו היא כונת הברייתא האומרת "קל וחומר לרשעים". (1)

משפט סימן ט"ו בדיון האחרונים אודות דיין שהיה לו רופא שמרפאו תמיד חינם, אם ראוי הדיין לדון את דינו של הרופא הזה.

ועיין עוד בדברי החזון איש שם, שסמכה התורה על החכם שיכול להורות הלכה לעצמו אפילו בדבר הנוגע לו ויש בהכרעתו נגיעה לממון רב, כמו להחליט על בהמה שלו, שהתעוררה בה שאלה על כשרותה, כי נתנה התורה אפשרות לחכם או לדיין להכריע לפי האמת, גם בדברים הנוגעים לו אישית.

1. רש"י. והרשב"ם כתב שבברייתא לא נאמר

2. כתב החזון איש על ענין השוחד בספרו אמונה ובטחון [ג ל]: "היות שאמרו [חז"ל] שהסתכל הקב"ה בתורה וברא עולמו, חייבה התורה כח בשוחד לעור ולסלף!

ונוסף על כח הנגיעה, שהוא ממנהג העולם, כפי טבע בני אדם, הוזמן כח טומאה בשוחד — לטמטם את הלב, ולהרדים את הבינה, ולהנעים בפי הדיין לזכות את משחדו.

ואחרי שהתורה פסלתו לדיין זה לדון — הוסר ממנו גם מחסה החכמה, אשר הובטח בה [הדיין] תמיד, לבלי הכשל בחטא ואשמה".

ועיין בפתחי תשובה על שולחן ערוך חושן

מריון הוא דבעי. שרצה רבא להחשיבם ולכן שאל מהם אף על פי שהם לא שאלו ממנו, אך יכול היה רבא עצמו להשאלם.

אמר רבא: מאי טעמא דאסרה תורה נטילת שוחדא אפילו כדי לזכות את הזכאי? —

כיון דקביל ליה שוחדא מיניה — איקרבא ליה דעתיה של הדיין לגביה של נותן השוחד, והוי כגופיה, ואין אדם רואה צד של חובה לעצמו אפילו כשהוא מתכוון לדון משפט אמת!

מאי, ומדוע הוא קרוי "שוחד"?

לפי שהוא, הדיין המקבל את השוחד והאדם הנותן את השוחד נעשים כאילו הם גוף אחד.

אמר רב פפא: לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה שאהוב עליו, ולא למאן דפני ליה, ששנוא עליו.

דרחים ליה, לאהובו — לא חזי אינו רואה ליה צד חובה.

דפני ליה, לשנוא עליו — לא חזי ליה זכותא.

אמר אבוי: האי צורבא מרבנן, תלמיד חכם שהוא רב העיר, דמרחמין ליה בני מתא, שאוהבים אותו בני עירו, לאו משום דמעלי טפי, אין זה מחמת שהוא מעולה ביותר, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא, שאינו מוכיחם על אי קיום התורה והמצוות.

כי אתא כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר: כך דרש רב נחמן בר כהן: מאי, מהו ביאור הפסוק דכתיב: [משלי כט] "מלך במשפט יעמיד ארץ. ואיש תרומות — יהרסנה"?

אם דומה דיין למלך, בכך שאינו צריך להזדקק לכלום מן הבריות, הוא יעמיד ארץ במשפט. ואולם, אם דומה הוא לכהן, שמחזור על הגרנות לקבל מהאנשים תרומה — יהרסנה!

אמר רבה בר רב שילא: האי דינא דשאל שאילתא, ששאל מאנשים כלים או בהמות להשתמש בהם — פסול למידן דינא, כיון שהוא משוחד מהאנשים שמשאילים לו.

ולא אמרין שהוא פסול לדון בגלל שהוא שואל מאנשים, אלא דלית ליה לאושולי, שאין לו בעצמו כלים ובהמות להשאל לאנשים אחרים, ונמצא שמשאילים לו מבלי לשאול ממנו.

אבל אם אית ליה לדיין כלים לאושולי — לית לן בה! לא איכפת לנו שישאל כלים, שאינו משוחד מכך היות וגם הוא משאל להם.

ופרכינן: איני! והא רבא, שהיה דיין, שאיל שאילתא מדבי מאנשי בית בר מריון, אע"ג דהם לא שילי מיניה, ובכל זאת לא נפסל רבא לדון!

ומשנינן: התם, מה ששאל מהם רבא — לאחשויבניהו, להחשיב את אנשי בית בר

לרשעים", וכפי שמבארת הגמרא. עיין בתוס'.

"קל וחומר לטפשים", אלא שהגמרא הסיקה קל וחומר זה ממה שאמרה הברייתא "קל וחומר

אמר רבא, מריש בתחילה, לפני שנתמנתי לדיין העיר, הוה אמינא הייתי אומר כי הני בני מחוזא, בני מחוזא [עירו של רב] — כולחו רחמו לי, כולם אוהבי.

כיון דהואי דינא, אבל מאז שנתמנתי לדיין העיר, אמינא, אמרתי לעצמי שלא כל בני מחוזא אוהבים אותי, אלא מינייהו [אלו שאני מחייבם בדין] סנו לי, שונאים אותי, ומינייהו [אלו שאני מזכה בדין] רחמו לי, אוהבים אותי.

אך לאחר מכן, כיון דחזאי כאשר נוכחתי לדעת דמאן דמחייב ליה האידנא, את מי שאני מחייב עתה בפסק דיני, קא זכי למחר, בדין אחר שבא לפני, אמינא, אמרתי לעצמי: אם מרחם — כולחו רחמו לי. אי מסנו — כולחו סנו לי.

תנו רבנן: [שמות כג] "ושוחד לא תקח" —

אינו צריך לומר שוחד ממוון, אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור, מדלא כתיב "בצע [ממוון] לא תקח".

ומבאר הגמרא: היכי דמי "שוחד דברים"? (2)

כי הא דשמואל הוה עבר במברא, על גבי גשר את הנהר. אתא ההוא גברא, יהיב ליה לשמואל את ידיה, כדי לסייע לו לעבור.

אמר ליה שמואל: מאי עבידתך? למה עשית זאת?

אמר ליה: דינא אית לי.

אמר ליה: פסילנא לך לדינא. פסול אני מלדון אותך, על אף שלא חשבתי על נטילת שוחד בשעה שעזרת לי.

אמימר, הוה יתיב וקא דאין דינא.

פרח גרפא [בעל כנף] ארישיה, ונעמד על ראשו.

אתא ההוא גברא, שקליה, ונטלו מראשו.

אמר ליה: מאי עבידתך? מדוע עשית זאת?

אמר ליה: דינא אית לי.

אמר ליה: פסילנא לך לדינא.

מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה, היה מוטל רוק לפניו.

אתא ההוא גברא, כסיה, וכיסה את הרוק.

אמר ליה: מאי עבידתך?

אמר ליה: דינא אית לי.

אמר ליה: פסילנא לך לדינא.

רבי ישמעאל ברבי יוסי, הוה רגיל אריסיה [אריסו, המעבד את שדהו תמורת קבלת חלק מסויים מהפירות], דהוה מייתי ליה, היה מביא לו כל מעלי שבתא [ערב שבת] כנתא סל דפירי, משרהו.

יומא חד, אייתי ליה הקדים להביא לו את הפירות ביום חמישי בשבתא.

בדברי הפוסקים [בשולחן ערוך חושן משפט סימן ט"ו מבואר שגם שוחד "דברים" בלבד

2. בגמרא מתבארות דוגמאות ל"שוחד דברים" בדברים של הנאה שאין בהם נתינת ממוון. אך

אמר ליה: מאי שנא, מה השתנה הפעם, שהקדמת להביא האידנא, עתה, ביום חמישי במקום בערב שבת!?

אמר ליה: דינא אית לי, יש לי לבוא ולדרון עם בעל דיני לפניך היום, ואמינא, אגב אורחי שאני בא לפניך לדין, אייתי ליה למר.

לא קביל רבי ישמעאל ברבי יוסי מיניה.

ולא עוד, אלא אמר ליה: פסילנא לך לדינא.

אותיב זוגא דרבנן, הושיב זוג תלמידי חכמים במקומו, וקדיינין ליה.

בהדי דקאזיל ואתי, בשעה שהיה הולך ובא רבי ישמעאל ברבי יוסי, היה מחשב כיצד יכול אריסו לזכות בדין, ואמר בלבו: אי בעי, טעין הכי. ואי בעי — טעין הכי. אם רוצה הוא לטעון יכול הוא לטעון כך, ואם רוצה הוא לטעון אחרת, יכול הוא לטעון כך.

אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, כשנוכח לדעת כמה הוא מהפך בלבו את טענותיו של אריסו כדי שיוכל לזכות בדין —

תיפח נפשם של מקבלי שוחד!

ומה אני, שלא נטלתי שוחד, ואם נטלתי מהפירות שהביא לי אריסי גם לא היה זה נטילת מומן מהנידון, שהרי פירותי שלי נטלתי — ובכל זאת כך אני חושב בזכותו של האריס בגלל שהקדים להביא את הפירות ביום אחד.

מקבלי שוחד — על אחת כמה וכמה.

רבי ישמעאל בר אלישע שהיה כהן, אייתי ליה ההוא גברא "ראשית הגז" מגיזת צאנו.

אמר ליה: מהיבא את?

אמר ליה: מדוך פלן. ממקום פלוני.

אמר ליה: וכי מזהתם להבא, משם, ממקום עירך ועד לכאן, לא הוה כהן למיתבא ליה, לא היה לך כהן אחר ליתן לו את ראשית הגז עד שטרחת לבוא אלי וליתן לי אותו?

אמר ליה: דינא אית לי אצלך, ואמינא, ואמרת לעצמי, אגב אורחאי, אגב בואי אליך לדין, אייתי ליה למר, אביאנו לאדוני.

אמר ליה: פסילנא לך לדינא! ולא קביל מיניה.

אותיב ליה זוגא דרבנן וקדייני ליה.

בהדי דקאזיל ואתי, אמר: אי בעי אדם זה לזכות בדין, טעין הכי, ואי בעי — טעין הכי.

אמר: תיפח נפשם של מקבלי שוחד! ומה אני, שלא נטלתי ממנו את ראשית הגז, וגם אם נטלתי, הרי שלי נטלתי, ובכל זאת אני חושב כך, למצוא לו טענות שיכול לזכות עמן בדין.

מקבלי שוחד — על אחת כמה וכמה.

רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא סל דגילדני דבי גילי, מין דגים קטנים.

אמר ליה רב ענן: מאי עבדתך?

אמר ליה: דינא אית לי! ולא קביל מיניה!

אמר ליה רב ענן: פסילנא לך לדינא.

אמר ליה: דינא דמר — לא בעינא. איני רוצה להתדיין לפניך, אבל קבולי לקביל מר ממני את הסל עם הדגים הקטנים, דלא למנען ועל ימנע ממני מר מאקרובי בכורים, ממצות הקרבת ביכורים שאקיים בנתינה זאת

אמר ליה רב ענן: קבולי — לא בעינן דאיקביל ללא סיבה. אבל השתא, עתה דאמרת לי טעמא — מקבילנא.

שדריה שלח רב ענן את האדם הזה לקמיה דרב נחמן, שידון אותו, והכי שלח ליה במכתב שנתן בידו אל רב ענו: נירייניה מר להאי גברא, דאנא היות ואני, ענן — פסילנא ליה לדינא.

אמר רב נחמן כשקבל את המכתב: מדשלה לי רב ענן הכי, שמע מינה קריביה קרובו של רב ענן הוא, ולכן הוא פסול לדונו, ועלי לכבדו, כי בכך יתכבד רב ענן.

הוה קאים דינא דיתמי היה עומד לדיון דין של יתומים נגד בעל דינם, קמיה דרב נחמן.

אמר רב נחמן: האי, המצוה לכבד תלמידי קו-א חכמים, היא מצות עשה, וגם האי, המצוה לדון לפי סדר הקדימה את היתומים, שנאמר "ושפטם צדק", גם היא מצות עשה.⁽¹⁾

דתניא: [מלכים ב ד] "ואיש בא מבעל שלישה, ויבא לאלישע, איש האלהים, לחם בכורים עשרים לחם שעורים. וכרמל בצקלונו".

וכי אלישע — אוכל בכורים הוה? והרי הוא לא היה כהן אלא היה משבט גד!⁽³⁾

אלא, לומר לך, שכל המביא דורון לתלמיד חכם — כאילו מקריב בכורים.

מהפסוק [הבא אחריו] שאין להקדים ולדון דין אשר בא מאוחר לפני דין שבא לפניו, וכאן בא הדין של היתומים ראשון. [ועיין ברש"ש שציין לדברי רש"י במסכת שבועות דף ל].

ועיין בדברי החזון איש [ח"מ ד א] שה"צדק" שב"משפט צדק", שנצטוינו עליו בתורה ["בצדק תשפוט", "צדק צדק תרדוף"], משמעותו צדק בהנהגת המשפט.

ולכן, על אף שחייב הנתבע לבוא בעצמו לדין ואינו יכול לשלוח בא כח שייצג אותו, כי מענהו של הנתבע לתביעה הוא "גורם עיקרי לברר את האמת, ואת פרטי המאורעות לאמתתן", ויש לחיוב לחקור את הנתבע עצמו משום "משפט צדק", בכל זאת, מי שתורתו אומנתו, או נשים נכבדות, שאין זה מכבודם

3. רש"י. והוכיח זאת מדברי הגמרא במסכת פסחים שאלישע היה בנו של שפט אשר בספר דברי הימים הוא מתייחס לשבט גד.

והתוס' כתבו שאין צורך לומר שלא היה כהן, אלא אפילו אם היה כהן הוא לא היה יכול לאכול בכורים, לפי שאלישע היה בשומרון, ואילו הביכורים אינם נאכלים אלא בירושלים.

והביאו התוס' בשם סדר אליהו זוטא, שלמד מכאן שהמביא אוכל לתלמידי חכמים, בכל מקומות מושבותיהם, הרי הוא כמביא ביכורים לירושלים.

1. עיין במהרש"א שהקשה כיצד יש ללמוד מפסוק זה שצריך להקדים את דין היתום? ומביא המהרש"א שבמסכת סנהדרין לומדים